

Cadrul juridic intern al instituțiilor și magistraturilor în colonile grecești de pe coasta de vest a Mării Negre

Asist.univ.dr. Florian Olteanu*

The research of the magistracies and of the institutions of the Greek cities presents a great importance for the ancient history, but also for the contemporary history, because of their persistence in the political and institutional organization of the contemporary world. The institutional background of the Greek cities was analyzed on the two models, Ionian and Dorian. The inscriptions represented the main object of our investigation, alongside of the works published in the scientific literature. The institutions, the magistracies, the juridical relations help us to the reconstruction of a very important page from the history of these cities, which can be integrated in the general history of the Greek world.

Studierea magistraturilor și a instituțiilor cetăților grecești prezintă o deosebită importanță pentru istoria antică, dar și pentru istoria contemporană, multe dintre acestea regăsindu-se și astăzi în cadrul organizării instituțional politice a statelor lumii. Cadrul constituțional al cetăților vest-pontice trebuie analizat în raport cu metropolele lor. Demersul trebuie divizat în două secțiuni corespunzătoare celor două tipuri de colonizare: ioniană, respectiv, doriană.

Materialele arheologice și epigrafice, deși inegal răspândite, ne ajută să studiem numeroase aspecte ale istoriei acestor cetăți, precum: evoluția internă, rolul lor în economia și viața politică a lumii grecești, manifestările culturale etc. Inscripțiile constituie principalul obiect al investigațiilor noastre, alături de monografiile, studiile și articolele apărute de-a lungul timpului. Instituțiile, magistraturile, raporturile dintre ele ajută la reconstituirea unor pagini importante ale istoriei locale a acestor cetăți, integrabilă în istoria coloniilor din lumea greacă, în general.

Trebuie menționat raportul fundamental dintre practicile religioase și instituțiile coloniilor. Magistrații trebuiau să fie cetățeni destoinici și să se bucure de plăcerea zeilor¹. După descrierea principalelor instituții și magistraturi așa cum se prezintă ele din perspectivă istoriografică, se impun câteva precizări legate de raporturile dintre acestea. În primul rând, *eponimul* și *președintele Adunării*,

* Autorul este cadru didactic la Facultatea de Istorie, Filosofie, Geografie, Universitatea din Craiova, The juridical internal background of the institutions and magistracies in the greek colonies on the Western Coast of the Black Sea. Studierea magistraturilor și a instituțiilor cetăților grecești prezintă o deosebită importanță pentru istoria antică, dar și pentru istoria contemporană, multe dintre acestea regăsindu-se și astăzi în cadrul organizării instituțional politice a statelor lumii. Cadrul constituțional al cetăților vest-pontice a fost analizat în raport cu metropolele lor. Demersul a fost divizat în două secțiuni corespunzătoare celor două tipuri de colonizare: ioniană, respectiv, doriană. Inscripțiile au constituit principalul obiect al investigațiilor noastre, alături de monografiile, studiile și articolele apărute de-a lungul timpului. Instituțiile, magistraturile, raporturile juridice dintre ele ajută la reconstituirea unor pagini importante ale istoriei locale a acestor cetăți, integrabilă în istoria coloniilor din lumea greacă, în general.

¹ Fustel de Coulanges, *Cetatea antică*, vol. 1, Editura Meridiane, București, 1984, p. 259.

datorită atribuțiilor lor, reprezentau principalele puncte de reper pentru cronologie și garanție juridică² în viața politică a cetăților vest-pontice, fiind și pentru noi, în aceeași privință, unul din cele mai importante mijloace de investigație.

În zilele noastre, magistratul este un om pregătit special să-și exercite atribuțiile, munca îi este remunerată, el fiind încadrat oficial în funcția pe care o ocupă. În antichitate, în întreaga lume greacă, magistratul îmbina autoritatea politică și pe cea religioasă. Astfel, începând din anul 683 a.Chr., unul din arhonții Atenei continua să se numească *rege (basileus)*, având, însă, numai atribuții religioase. Magistratii purtau coroană sacră din frunze de mirt, erau îmbrăcați în alb (culoare sacră), fiindu-le interzis să aibă arme asupra lor, atunci când se aflau în interiorul cetății³. Cetățeanul, în calitate de șef al familiei, era preotul casei sale, el putând fi ales magistrat numai dacă se constata că și-a îndeplinit obligațiile legate de cult.

Relevând legătura dintre instituțiile politice și religie din lumea greacă, Platon preciza: *“Despre omul pe care l-a desemnat soarta spunem că este iubit de divinitate și socotim că este drept să ne conducă. Noi recurgem la sorți lăsându-i pe zei să-i aleagă pe cei ce le sunt pe plac, în cazul tuturor magistraturilor ce au o relație oarecare cu lucrurile sacre (...). Magistratul trebuie să se tragă dintr-o familie curată”*⁴.

Tragerea la sorți nu era un joc al hazardului, ci reprezenta voința directă a zeilor. Astfel, în persoana magistratului antic se reuniau: sacerdoțiul, justiția și conducerea militară. Magistratul reprezenta cetatea, definită ca o asociație religioasă și politică. În limba greacă, magistratii erau numiți *“cei care aduc jertfe”*⁵.

Adunarea Poporului și Sfatul conduceau viața politică a cetăților. Magistratii erau aleși prin tragere la sorți sau acceptau ei înșiși o magistratură sau o însărcinare excepțională, dacă împrejurările o cereau.

O informație provenită de la Aristotel sugerează, pentru Istros, o organizare oligarhică gentilică, după model milesian, abandonată în favoarea celei democratice, poate, cu ocazia expediției ateniene din 436 a.Chr. O singură informație, cea oferită de decretul ISM I 57, dedicat Abei, fiica lui Hekataios, sugerează că, la Istros membrii *Sfatului* ar fi fost împărțiți „în grupe de câte 50”, ceea ce ar sugera o influență ateniană.

Calendarul politic era cel gentilic, milesian, respectiv dorian, anumite date, putând fi, ipotetic considerate, ca fiind de referință pentru luarea deciziilor majore. Lunile apar, de obicei, în preambulul decretelor.

² Prezența celor doi la începutul decretelor era dovada legitimității actelor votate. Dacă se constata că actul votat contravenea legilor cetății, cei doi erau principalii vinovați, ei fiind trași la răspundere pentru fapta lor (n.n.).

³ Florian Olteanu, *Societatea ateniană oglindită în instituțiile și magistraturile cetății până în anul 322 a. Chr.*, în „Revista Universitară de Sociologie”, nr. 1, Editura Universitaria, Craiova, 2005, p.100-114.

⁴ Fustel de Coulanges, *op.cit.*, p. 260.

⁵ *Ibidem*, p.261.

În coloniile ioniene, calendarul este atestat fragmentar la Istros (lunile *Taureon* (ISM I 26), *Thargelion*, *Anthesterion* (ISM I 58) *Artemeision* (ISM I 54) și Tomis, lunile, *Apatureonos*, sau *Taureonos*, (ISM II 1) în funcție de opțiunea pentru una din cele două întregiri) fiind de certă proveniență milesiană.

La Kallatis, pe baza evidenței epigrafice locale s-au putut stabili două treimi din componența calendarului, iar pe baza analogiilor cu Byzantion și Chalkedon s-a reușit reconstituirea completă. Astfel anul începea la echinocțiul de toamnă, iar succesiunea lunilor (echivalentă cu cea a lunilor calendarului iulian în ordinea octombrie-septembrie) era următoarea: *Heraios*, *Karneios* (*Herakleios*), *Machaneus*, *Petageitnios*, *Dionysios*, *Eukleios*, *Artemisios* (*Artamisios*), *Lykeios*, *Apellaios*, *Latoios*, *Agrianios* (*Herakleios*), *Malophorios*. Este de presupus că și la Mesembria era folosit un calendar asemănător, dar nu avem știri epigrafice⁶.

Ne preocupă în egală măsură și terminologia folosită pentru a desemna *Sfatul* și *Adunarea Poporului*. Astfel *Adunarea* apare atât ca *Demos* (*Damos*- în dialect doric), cât și ca *Ekklesia*, la Istros, Tomis, Kallatis. La Kallatis, Alexandru Avram oferă o explicație, în comentariul la decretul ISM III 31, datat în epoca imperială, aceea că adunarea amintită era, fie una de alegere a magistraților (*archieratike ekklesia*, atestată la Tomis), în care un cetățean propunea onorarea magistraților care se apropiau de terminarea mandatului și ale căror atribuții nu trebuiau să mai continue în mandatul următor (ca de exemplu *eponimii*), fie un precursor al organizării de tip comunitar (*koinon*), atestată ceva mai târziu în epoca imperială⁷.

Sfatul apare ca *Boule* (*Boula*- în dialect doric), dar membrii săi sunt numiți, la Kallatis *synedroi*, în loc de *bouleutai*, magistrați care apar și la Istros, Odessos, Apollonia.

Unitatea politico-juridică de bază a *Adunării* era *tribul* (*phyle*). În cetățile milesiene s-a moștenit sistemul gentilic cu șase triburi (*Argadeis*, *Boreis*, *Oinopes*, *Geleontes*, *Hopletes*, *Aigikoreis*), în timp ce în orașele doriene erau doar trei triburi (*Hylleis*, *Pamphyloi*, *Dymanes*). Nu se cunosc numărul de membri ai *Sfaturilor* din coloniile vest-pontice⁸.

Un aspect deosebit de important în studiul instituțiilor vest-pontice este raportul dintre *Sfat* și *Adunare*. De obicei, membrii *Sfatului*, aleși de către fiecare *trib*, adoptau un proiect, *bouleuma*, al unei viitoare decizii, pe care îl supuneau ulterior atenției *Adunării*, care să o voteze, pentru a deveni lege. În vocabularul juridic grec există o regulă, numită *graphe paranomon*, prin care nicio hotărâre nouă nu putea contraveni sau să schimbe o lege, o decizie deja existente. La Istros există surprinzător de multe decrete propuse de *Adunarea Poporului* (*decrete neprobouleumatice*), în comparație cu decretele în care apar atât *Adunarea* cât și

⁶K. Hanell, *Megarische Studien*, Lund, 1934, p. 190; ISM III, p. 110-115; Pentru coloniile milesiene, A. Avram, în *Istoria Românilor*, vol. I, București, Editura Enciclopedică, 2001, p. 577-579.

⁷ ISM III, p. 275.

⁸ Florian Olteanu, *Sistemul politic din coloniile grecești de pe coasta de vest a Mării Negre. O analiză comparativă*, în "Analele Universității din Craiova", Seria Istorie, Nr. 11, 2006, p. 7-39.

Sfatul (*decrete probouleumatice*), situație prezentă în mai mică măsură și la Odessos (decretul IGB I² 38)⁹.

Modul de comunicare a deciziilor către cetățeni este un alt aspect (publicarea și expunerea decretelor) tratat de studiile dedicate instituțiilor.

Dintre magistrații atestați la Tyras, amintim *un secretar al orașului grammateus tes poleos* și un consilier – *eisegetes*.

În aceeași sferă, îi putem include pe *hegemonii (hegemones)* atestați la Istros. Deși Pârvan vedea în ei magistrați militari (accepțiunea clasică a termenului), în cazul cetății Istros ei nu sunt decât niște modești magistrați, a căror atribuție este aceea de a supraveghea gravarea și expunerea decretelor în locațiile specificate. Vasile Pârvan nu a luat în seamă că fragmentele descoperite de el¹⁰ provin din partea finală a unui decret (dispozitiv), unde numele titularului nu apare niciodată.

Iată dispozitivul decretului ISM I 8:

„*Hegemonii să poarte de grijă ca prezentul decret să fie săpat pe două lespezi, din care una să se așeze în „agora”, în fața porticului, iar cealaltă în preajma altarului lui Zeus Polieus*”.

Alte locații ale decretelor mai puteau fi templul zeilor din Samotrake, templul lui Apollo Iatros¹¹.

Hegemonii de la Istros, magistrați cu un mandat anual, își găsesc un corespondent în magistratul tomitan numit *grammateus*. Deși, la Tomis, el apare doar în cadrul colegiilor, nu și în nomenclatorul oficial, atribuțiile sale sunt acelea de a veghea la gravarea decretelor oficiale:

„*Fiecare grammateus să poarte de grijă ca decretul să fie gravat etc.*”

În epoca imperială *grammateus tes boules* – secretarul Sfatului – devine *grammateus tes poleos* – secretarul orașului – unul dintre cei mai însemnați demnitari. Un *grammateus* este atestat și la Sinope.

Aceleași atribuții le avea, la Odessos, un magistrat numit *ieropoios* (IGB I² 38 bis, 41, 42, 43): Decretul IGB I² 38 bis:

„*Ieropoios*” să poarte de grijă ca acest decret să fie gravat pe stelă de piatră și expus în templu”.

Conform decretului IGB I² 312 (decret de *proxenie*) de la Mesembria, *tamias (trezorierul)* avea ca sarcină publicarea decretelor pe stelă de piatră:

„*Trezorierul să publice decretul acesta pe stelă de piatră albă (marmură) care va fi așezat în templul lui Apollo*”¹².

De asemenea, în cazul decretului IGB I² 388 bis, se specifică în mod expres faptul că o copie trebuia trimisă la Istros, patria lui Hegesagoras, fiul lui Monimos.

În viața cetăților vest-pontice problemele juridice aveau, desigur, o importanță deosebită¹³. Magistrați cu atribuții administrativ-juridice sunt *epistatai*.

⁹ A. Avram, în *Istoria Românilor*, p. 554.

¹⁰ D.M. Pippidi, *Contribuții la istoria veche a României*, ediția a II-a, București, Editura Științifică, 1967, p. 73.

¹¹ *Ibidem*, p. 74.

¹² IGB I², p. 270-271.

D.M. Pippidi, pe baza analogiilor cu Miletul, consideră că respectivii magistrați amintiți în inscripția ISM I 34 (rândurile 1-2) aveau misiunea de a pregăti decretul *probouleumatic* pentru a fi discutate în Sfat și Adunare, altfel ei neavând dreptul de a iniția proiecte în mod individual. Rehm, editorul documentelor descoperite la Milet îi considera „o comisie a Sfatului însărcinată cu conducerea dezbaterilor”. Între ei și *prytani*, raportul trebuie să fi fost acela dintre *proedroi* și *prytanii* din Atena secolului al IV-lea a.Chr.¹⁴. La Sinope, sunt atestați, de asemenea, și *prytanii*¹⁵. Nu există mențiuni referitoare la „*epistatai*” în celelalte cetăți vest-pontice.

În inscripții mai apar și *synedroi*. Dacă la Kallatis ei erau membri ai Sfatului în general (se pare că și la Apollonia aveau aceeași poziție în decretul IGB I² 388 bis, ei propunând decretul pentru Hegesagoras fiul lui Monimos), la Istros consideră Pippidi, pe baza analogiilor cu Miletul în epoca elenistică, ei trebuiau să pregătească decretul în vederea dezbaterii în Adunare. La Milet membrii acestei comisii se numeau *synedroi*¹⁶.

„Să fie într-un ceas bun. Sub președinția lui Philodemos, fiul lui Cutare, *synedrii* au propus”.

G. Mihailov, comentând inscripția IGB I² 39 de la Odessos, considera chiar că ar fi o comisie de *rogatores*, ad-hoc constituită. D. M. Pippidi, în *Epigraphische Beitrage*, referindu-se la Istros, tinde să-i considere ca fiind chiar membrii *Sfatului*¹⁷, dar nu exclude nici el posibilitatea ca ei să formeze o comisie din cadrul acestuia. Ne putem întreba, în lipsa altor informații mai convingătoare, dacă ei ar fi putut constitui o adunare federală (*synedrion* ?), separată de *Sfat*.

Cetatea Istros prezintă informații importante referitoare la magistratura de *dikastes*-judecător. Știrile pe care le avem provin din epoca elenistică, epocă în care se obișnuia să se apeleze la judecători străini, fie în probleme interne, fie externe. Judecătorii străini erau acceptați în speranța că aveau calitatea de a fi obiectivi, calitate de care autohtonii nu mai erau capabili. Judecătorii puteau fi solicitați ca *mediatori* în probleme de *drept internațional*, având menirea de a împăca două cetăți rivale, și a preveni, pe cât posibil, războiul între acestea. Nu s-a descoperit pe cale arheologică nici epigrafică sediul tribunalului (*dikasterion*)¹⁸. În schimb, tribunalul este atestat arheologic la Olbia (secolele IV-III a.Chr.)¹⁹.

¹³ Vladimir Hanga, *Les institutions juridiques des cites grecques de la Dacie Pontienne*, în „Revista Română de Studii Juridice”, București, 5 (38), nr.1, 1994, p.77-80.

¹⁴ D.M. Pippidi, *op.cit.*, p. 72.

¹⁵ Alexandru Avram, în *Istoria Românilor*, p. 555.

¹⁶ D.M. Pippidi, *op.cit.*, p. 71.

¹⁷ Idem, în *Epigraphische Beitrage*, p.36-37, București, 1974.

¹⁸ Norbert Ehrhardt, *Milet und seine Kolonien. Vergleichende Untersuchung der kultischen und politischen Einrichtungen*, *Europäische Hochschulschriften III. 206*, Frankfurt/Main-Bern-New York 1983, p.200-202.

¹⁹ Alexandru Avram, John Hind, Gocha Tsetschladze, *An Inventory of Archaic and Classical Poleis. An Investigation Conducted by the Copenhagen Polis Centre for the Danish National Research Foundation* (Mogens Herman Hansen and Tomas Heine Nielsen Editors), Oxford University Press, 2004, p. 939.

Formulele clasice întâlnite în inscripții sunt *a trimite judecători* (*apostellein dikastas*), respectiv *a cere judecători* (*aiteis dikastas*). Un decret referitor la un cetățean apolloniat care *a judecat drept* (ISM I 30) a fost descoperit la Istros, și datat între 150-50 a.Chr. Proveniența istrieană e nesigură, cercetătorii fiind tentați să-i atribuie, mai degrabă o proveniență apolloniată, descoperirea de la Istros fiind o copie trimisă de apolloniați pentru a-și mulțumi concetățeanul care se remarcase ca *judecător*.

Cetatea Tomis oferă, de asemenea, informații despre magistrații cu rol în justiție.

O inscripție tomitană din timpul lui Antoninus Pius (138-161) atestă existența unui *apărător* (*ekdikos*):

ISM II 17:

„Noroc bun

Sfatul și Poporul Metropolei Tomis [il onorează] pe P. Aelius Caius, care a fost magistrat destoinic, apărător credincios [al intereselor cetății sale]”.

În aceeași categorie a magistraților cu atribuții juridice îl putem include și pe *nomophylax* „păzitorul legii”. El era cel ce supraveghea executarea hotărârilor adoptate de Sfat și Adunare, veghea la plasarea decretelor în locațiile hotărâte, supraveghea arhiva în care erau depuse actele oficiale. Inscripția 7 de la Sinope atestă un *nomophylax*. Atribuții juridice aveau și prefectii poliției de la Tomis (*astynomii*). Așa cum ne lasă să înțelegem decretul în cinstea lui Nylos din Tyras (ISM II 5), magistrații cu rol în justiție aveau dreptul de a-i amenda cu 10 arginți pe zi, pe cei ce se sustrăgeau de la paza care trebuia organizată în cetăți:

„Să aibă autoritatea de a-i amenda pe cei ce nu participă la paza cetății cu zece arginți pe zi și să-i pedepsească prin mijloacele pe care le vor considera necesare”.

În epoca imperială, *apărătorul* (*defensor civitatis*, ISM II 17) era, de fapt, un *amortizor*, un demnitar care trebuia să facă acceptabile măsurile administrației romane în cetatea Tomis.

El avea o însărcinare excepțională, aceea de a sluji interesele cetății în situații de conflicte externe²⁰.

Cetatea Dionysopolis oferea unui cetățean din Odessos, Aristomenes al lui Dionysios, între avantajele calității de proxen și dreptul de a beneficia de avantajele justiției dionysopolitane:

IGB I² 13 bis (secolul III a.Chr.):

„Dionysopolitanii acordă lui Aristomenes al lui Dionysios din Odessos *proxenia* ... dreptul de a apela la justiția dionysopolitană etc.”

Mai multe inscripții de la Odessos (IGB I² 37, bis, 38 bis, 41, 42) se referă la activități cu specific juridic²¹.

Decretul IGB I² 37 bis se referă la 3 *judecători*: Herakleitos al lui Eudoxos, Dionysios al lui Dikaigenes și Apollonios al lui Kleandros, străini, invitați să

²⁰ Iorgu Stoian *Tomitana. Contribuții epigrafice la istoria cetății Tomis*, București, Editura Academiei, 1962, p. 182-183; pentru *astynomi*, p. 172-173.

²¹ IGB I², p. 84-85.

medieze în probleme ale cetății pe care textul nu le precizează. Cert este că ei s-au achitat cu cinste de misiunea lor, fiind onorați de autorități. Textul menționează, în schimb, că ei „au judecat cu dreptate într-un moment dificil pentru cetate restabilind lucrurile pe care le găsiseră în neorânduială” Drept mulțumire, ei au primit calitatea de *proxeni* din partea Sfatului și Poporului Odessitan.

O serie de inscripții, atestate în toate cetățile vest-pontice, mai puțin la Apollonia Pontica, este aceea a decretelor de *proxenie*. Aceste decrete se referă la străini, stabiliți în cetățile vest-pontice, recompensați pentru serviciile aduse, cu privilegii între care amintim: „cetățenia, egalitatea fiscală, întâietate în justiție, dreptul de a prezenta propuneri în Sfat și Adunare, cei dintâi după discutarea problemelor religioase”. Importanța lor constă în faptul că atestă mărirea corpului cetățenesc cu străinii cei mai destoinici, care se puteau integra perfect în viața politică a cetății care-i onora²².

La Chersonessos, Sfatul avea 24 de membri: 5 arhonți, un *prodikos*, un *grammateus*, un *hiereus* și trei *nomophylakes*²³.

La Herakleea Pontica, Sfatul avea 300 de membri. Sunt atestați eponimul – *basileus* și *aisymnatai*. Aristotel (*Politica* 1305 b 34) menționează existența tribunalelor (*dikasteria*). Cetățenii săi erau împărțiți în trei triburi, fiecare având câte patru diviziuni – *hecatostyes*–„sute”. Este atestat existența unui *bouleuterion*. Este menționat faptul că s-a ajuns ca în *Adunarea Poporului* să fie 60 de „sute”, deci un corp civic de 6 000 de cetățeni²⁴.

La Kallatis sunt atestați magistrați cu atribuții în domeniul justiției. Decretele ISM III 38 și 39 atestă prezența magistraților numiți *eisagogeis* (*introducători în justiție*), prezenți și la Athena, Lampsakos, Efes, Tenos etc. Ei erau cei care introduceau în justiție o cauză, mai ales din domeniul afacerilor maritime. Nu putem să vedem în acești magistrați, un colegiu de importatori, nicăieri în lumea greacă nefiind atestată o magistratură ordinară de acest tip²⁵. După cum reiese din decretul ISM III 38, ei erau magistrați cu mandat anual, organizați într-un colegiu:

„Herakleon, fiul lui Androstheneș și ai săi, introducători în justiție, au înscris în locul lor introducătorii în justiție (înainte de a le succeda), sub basileul Heraion, fiul lui Hikesios”²⁶.

Cele câteva cuvinte păstrate în decretul ISM III 39 și mai ales mențiunea *tribunalului* (*dikasterion*), unică în Pontul Stâng, întăresc părerea noastră că acești magistrați pregăteau introducerea unei cauze în justiție²⁷.

Kallatis, precum Atena în epoca oratorilor, își proteja navigatorii care, în condiții extreme, în epoca elenistică, pierdeau încărcătura, riscul fiind asumat de

²² A. Avram, *Le plus ancien décret d'Istros octroyant la proxénie*, în *Civilisation grecque et cultures antiques périphériques. Hommage à P. Alexandrescu à son 70e anniversaire* (edit. A. Avram, M. Babeș), Bucurest, 2000, p.235-238.

²³ ISM III, p. 556.

²⁴ *Ibidem*, p. 89.

²⁵ *Ibidem*, p.90.

²⁶ *Ibidem*, p. 308.

²⁷ *Ibidem*, p. 310-311.

creditor²⁸. Tocmai aceasta va fi fost, în concluzie, misiunea „introducătorilor în justiție”, aceea de a pregăti intrarea cauzei în proces, a stabili condițiile în care se desfășurau transporturile maritime.

La Mesembria, sunt atestați membrii unui colegiu de magistrați cu atribuții juridice numiți *enadeis* (IGB I² 314): magistrați (*enadeis*) ai poporului care trimit *apărătorilor legii* lista celor vinovați de comiterea de infracțiuni. Apărătorii legii (*nomophylakes*) erau cei care primeau lista infractorilor, efectuând cercetările necesare apărării ordinii.

Păzitorii legii erau și ei organizați într-un colegiu. Ei apar și sub numele de *eklogistai*, ambele variante putând fi întregiri posibile ale textului decretului IGB I² 314.

Atestați și la Tomis, se consideră că *păzitorii legii* sunt o instituție creată în vremea oligarhiei, care după instalarea regimurilor democratice, aveau și atribuția de a supraveghea documentele din arhivă, copiile expuse pentru informarea cetățenilor cu privire la legile adoptate de forurile conducătoare ale cetății²⁹.

La Mesembria, magistrații militari, *stratagoi*, erau, în vreme de pace, șefii poliției. Acest lucru este atestat de o dedicație a colegiului de strategi, datată în secolul I a.Chr.³⁰, către *Dionysos Elefterios*. Alături de ei apar și „*paznicii de zi și de noapte precum și diferitele patrule*”: (IGB I² 324):

„*Cei șase strategi și secretarul lor au dedicat o inscripție lui Dionysos Elefterios alături de paznici de zi și noapte și diferitele patrule*”.

Inscripțiile IGB I² 323-326 vorbesc și despre *taxiarhoi* - comandanți, care trebuiau să vegheze la păstrarea ordinii în oraș într-un moment de criză economică și politică³¹.

În toate cetățile grecești, piața publică, sistemul metric și de greutate oficiale ale cetății, baterea monedei erau atribuțiile unor magistrați numiți *agoranomoi* - agoranomi, însă vom cita existența lor doar la Mesembria (decretul IGB I² 317), unde sunt atestate explicit atribuțiile lor juridice de control:

Să fie într-un ceas bun!”

*Agoranomii strălucitei cetăți Mesembria, Aurelius Asklepiades al lui Asklepiades Demosthenes, Tata membri ai Sfatului, îi cheamă pe toți negustorii să se prezinte și să se înregistreze conform legii și obiceiului orașului*³².

În epoca elenistică târzie, asistăm la apariția binefăcătorilor poporului (*euergetai tou demou*). Ei puteau fi străini, sau chiar localnici, aceștia din urmă fiind onorați, chiar pentru buna îndeplinire a sarcinilor de magistrați³³. Cetățile

²⁸ *Ibidem*, p. 306.

²⁹ Iorgu Stoian, *op. cit.*, p. 182-183; Emilia Doruțiu-Boilă, *Relațiile externe ale cetății Callatis*, în SCIVA, 39, 1988, 3, p. 243-249.

³⁰ Velisar Velkov, *Nessèbre*, vol. I, Sofia, Éditions de l'Académie Bulgare des Sciences, 1969, p. 20.

³¹ *Ibidem*.

³² IGB I², p. 278-279.

³³ A. Avram, *Wohltäter des Volkes in den pontischen Städten der späthellenistischen Zeit*, în “Bürgersinn und staatliche Macht. Festschrift für Wolfgang Schuller zum 65. Geburtstag (edit. Martin Dreher)”, Konstanz, 2000, p. 151-170.

ABREVIERI:

grecești vest pontice oferă un tablou integrabil în lumea milesiană și, respectiv doriană. Informația epigrafică este inferioară marilor centre ale lumii grecești, dar oferă o imagine bine conturată a instituțiilor politice și a magistraturilor. În cetățile milesiene decretul, principalele acte emise de forurile conducătoare aparțineau fie Sfatului și Adunării, fie numai Adunării (Histria are cele mai multe decrete votate exclusiv de Adunare, fără un proiect creat, în prealabil de Sfat). Discutabile rămân încercările de a stabili dacă *bouelutai* și *synedrii* sunt instituții similare, în cetățile milesiene sau cei din urmă sunt o adunare federală, o comisie specială în cadrul sfatului. Totuși, în majoritatea cetăților rămân triburile gentilice milesiene, respectiv doriene, la care, în epoca romană se va adăuga cel al „romanilor”. Acțiunile militare, de la incursiuni ale barbarilor, până la confruntările cu perșii, geții lui Burebista, macedonenii lui Filip II, regii elenistici, sunt menționate de texte, implicând existența unor magistrați sau însărcinați cu probleme de apărare a cetăților. Politica externă fost, întotdeauna, apanajul unor însărcinați, provenind dintre cei mai destoinici cetățeni. Administrația, cultura erau de asemenea parte integrantă a preocupărilor politice. Cetățile grecești vest-pontice ne-au transmis o moștenire cultural-politică, al cărei caracter pur elen este incontestabil.

SCIVA, *Studii și Cercetări de Istorie Veche și Arheologie*, București, Institutul de Arheologie V. Pârvan.

IGB I², *Inscriptiones Graecae in Bulgaria repertae*, edidit G. Mihailov, vol. I, ediția a II-a, Academia Bulgară de Științe, Sofia 1970.

ISM I, *Inscripțiile din Scythia Minor*, vol. I, editor D.M. Pippidi, București, Editura Academiei, 1983.

ISM II, *Inscripțiile din Scythia Minor*, vol. II, editor Iorgu Stoian, București, Editura Academiei, 1987.

ISM III, *Inscriptions de Scythie Mineure*, vol. III, editeur A. Avram, Bucarest-Paris, Editura Enciclopedică, 1999.